

El dirhem d'al-Àndalus de l'any 135 aH. Una varietat inèdita d'una data extraordinàriament rara

ARTUR BOFARULL

L'any 132 de l'Hègira, 749 dC, fou destronat el califa omeia Marwan II i el califat de Damasc passà a mans dels descendents d'al-Abbas, oncle del profeta. Així s'instaurà una nova dinastia a Orient, els Abbassides, que traslladaren la capital de l'imperi a Bagdad.

Una de les primeres mesures empreses pel nou califa, al-Saffah, fou la d'exterminar els diferents components de la família omeia. Per aconseguir-ho recorregué fins i tot a l'engany, amb fingiments de perdó. L'operació no resultà, però, completament reeixida, perquè el príncep Abd al-Rahman ben Muawiya, nét del califa omeia Hixam, aconseguí escapar. Es refugià al nord d'Àfrica, on la família de la seva mare, la tribu bereber dels Nafza en Sabra, l'acollí i el protegí.

Durant aquest període, era valí de la província més occidental del califat de Damasc, al-Àndalus, Yusuf ben Abd al-Rahman al Fihri (129-138 aH/740-755 dC). Aquest governador havia conservat el poder, però havia de lluitar contra les revoltes i els enfrontaments que es produïen entre les tribus àrabs i berebers establertes a al-Àndalus des de la conquesta musulmana. Aleshores el príncep omeia, refugiat al nord d'Àfrica, establí una sèrie de contactes amb les tribus àrabs i els clients dels omeies d'al-Àndalus per indagar si li donarien el seu suport, cosa que va obtenir dels iemenites, però no dels qaisis. El fet és que Abd al-Rahman desembarcà a la Península el mes de rabí de l'any 138 aH / setembre-octubre del 755 dC i fou proclamat emir pels seus partidaris.

El valí, Yusuf ben Abd al-Rahman al-Fihri, en tornar d'una campanya, a la zona de la vall de l'Ebre, contra els iemenites, es trobà amb aquesta situació. Tot acabà en un enfrontament armat que donà la victòria a Abd al-Rahman, el qual entrà triomfalment a Còrdova al maig del 138 aH/756 dC i fou proclamat emir d'al-

Àndalus. Començava així el període de l'emirat andalusí, on es reimplantava una branca de la dinastia omeia i es declarava independent del califat oriental, ara amb seu a Bagdad.

Aquesta breu panoràmica històrica ens ajudarà a situar en el seu context la moneda d'aquest període que presentem.

Durant els anys que van des de la caiguda del califat omeia a Orient, 132 aH, i fins al 138 aH, data en la qual es proclamà emir independent d'al-Àndalus, Abd al-Rahman, no es coneix gairebé cap moneda datada amb el nom de seca al-Àndalus. Observem que en els importants catàlegs de F. Codera¹, A. Vives², C. M. del Rivero³, J. D. de la Rada y Delgado⁴, H. Lavoix⁵, J. Figanier⁶ i J. Walker⁷ no es descriu cap dirhem d'aquest període. L'obra de G. C. Miles⁸ tampoc no en descriu cap, però comenta la possible existència d'un dirhem de l'any 135 aH, il·lustrat en un article de C. M. del Rivero⁹. Tot i així, no pot assegurar-ho per algunes contradiccions en el text i sobretot perquè la il·lustració no li permet una lectura absolutament segura.

La primera notícia segura de l'existència de dirhems d'aquest any l'aportaren J. J. Rodríguez Lorente i Tawfiq Ibn Hafiz Ibrahim en un treball publicat el 1985¹⁰. L'exemplar andalusí que els dona aquesta lectura, 135 aH, és però força malmès i només l'il·lustren d'una cara¹¹.

Totes aquestes circumstàncies ens han fet adonar de l'interès que podia tenir, per als estudiosos d'aquest període, fer conèixer un nou exemplar de l'any 135 aH. Es tracta d'una peça en excel·lent estat de conservació i la disposició de les seves llegendes varia respecte a la que il·lustren els dos autors abans esmentats. Així, observem que en l'exemplar que presentem la llegenda marginal de la primera cara comença a la part inferior, mentre que en l'altre exemplar començava a la part superior, com és habitual en els dirhems d'aquest període.

Creiem que l'aparició d'aquesta peça permet descartar definitivament l'opinió, comentada i també descartada per A. Medina¹² que els dirhems andalusins del període de l'emirat dependent de Damasc haguessin estat encunyats a Orient,

1. F. CODERA. *Tratado de numismática árabe-española*. Madrid, 1879.

2. A. VIVES. *Monedas de las dinastías árabe-española*, Madrid, 1893.

3. C. M. DEL RIVERO. *La moneda árabe-española*. Madrid, 1933.

4. J. DE D. DE LA RADA Y DELGADO. *Catálogo de las monedas árabes españolas del Museo Arqueológico Nacional*. Madrid, 1892.

5. H. LAVOIX. *Catalogue des monnaies musulmanes de la Bibliothèque Nationale, Espagne et Afrique*. París, 1981.

6. J. FIGANIER. *Monedas árabes*, Museo Numismático Portugués, Lisboa, 1949.

7. J. WALKER. *Catalogue of the Arab-Byzantine and Post-Reform Umayyad coins*, Londres, 1958.

8. G. C. MILES. *The coinage of the Umayyads of Spain*, Nova York, 1950, p. 126.

9. C. M. DEL RIVERO. «El arte monetario en España musulmana. Ensayo de tipología numismática». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 1948, p. 51-72.

10. Ens referim a l'obra *Láminas inéditas de D. Antonio Delgado*, Madrid, 1985, que publicaren aquests autors tot afegint un apèndix amb exemplars inèdits o rars apareguts en dates recents i que no figuren a les làmines que deixà A. Delgado per publicar al segle passat.

11. *Ibid.* p. 100, núm. 6J, lám. LF, 6J.

12. A. MEDINA GÓMEZ, *Monedas hispano-musulmanas*. Toledo, 1992, p. 78.

concretament a la seca de Wasit, i després enviats a al-Àndalus. Tampoc no resulta creïble, a la vista d'aquesta peça de l'any 135 aH, que els encunyats fossin fabricats a l'Orient i remesos a la Península, on es faria l'emissió. Cal recordar que, a partir del 132 aH, en què l'omeia es declarà emir independent a al-Àndalus, degué trencar-se tota relació a escala política. Per tant, tot fa pensar que, malgrat la perfecció tipològica, estilística i de factura que tenen els primers dirhems andalusins, la qual cosa els fa molt similars als del taller oriental de Wasit, degueren emetre's a la Península, això potser sí, a mans de gravadors i moneders vinguts d'Orient.

Anem ara a descriure aquest nou exemplar andalusí del 135 aH.

Dirhem. AR. Seca: al-Àndalus. Any 135 aH (756 dC)

AI En el centre, llegenda amb professió de fe musulmana:

لا إله إلا	No (un) Déu sinó
الله وحده	el Déu sols ell.
لا شريك له	No hi ha company per a ell.

En el marge, lectura amb dades d'emissió:

بسم الله ضرب هذا الدرهم بالاندلس سنة خمس و ثلاثين و مئة

- En el nom de Déu fou encunyat aquest dirhem a al-Àndalus l'any cinc trenta i cent.

AII En el centre, llegenda amb la sura 112, versicles 1-4 de l'Alcorà.

الله احد الله	Déu (és) un, Déu (és)
الحمد لم يلدو	etern, no engendra i
لم يولد ولم يكن	no fou engendrat i no hi ha
له كفوا احد	per ell cap igual.

En el marge, llegenda amb la sura 61, versicle 9 de l'Alcorà:

محمد رسول الله ارسله بالهدى و دین الحق
لیکھڑے علی الدین کلا و لوکڑے المشركون

Mahoma és l'enviat de Déu, l'envia amb la direcció i religió veritable per fer-la manifesta sobre totes les religions, encara que tinguin odi els politeistes.

Pes: 2,90 g Ø: 26,4 mm Referència: variant inèdita similar a Rodríguez-Ibrahim, núm. 6J, p. 100, làm. LF, 6J.

Cal remarcar que una de les característiques que presenta tant aquest dirhem del 135 aH, com el del mateix any publicat per Rodríguez i Ibrahim, és el fet que la xifra cent de la data s'escriu amb totes les lletres. Recordem que en els dirhems d'aquesta època habitualment hi manca la lletra alif.